

**Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Асоціація університетів України
Одеська обласна державна адміністрація
Одеська міська рада
Одеський обласний інститут удосконалення вчителів
Освітньо-культурний центр «Інститут Конфуція»**

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО**

МАТЕРІАЛИ

ІІІ МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ

**«ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ПРОСТОРІ»**

18-21 травня 2017 року

Місце проведення:

**Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського
(м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26)**

**Одеса
2017**

й усвідомленою готовністю до інновацій. Принципово нові педагогічні ідеї і положення вимагають переорієнтації методичної роботи на пошук та розробку інноваційних шляхів розвитку всіх ланок і складових системи мовної освіти, формування в освітньому середовищі справді нового педагогічного мислення на всіх рівнях педагогічної діяльності.

Аналіз інноваційної діяльності у навчанні риторики показує, що на практиці переважно впроваджуються технології, серед яких можна виділити: особистісно зорієнтоване навчання та виховання, громадянську освіту, профільне навчання, технологію групової навчальної діяльності, теорію рівневої диференціації навчання, інформаційно-комунікаційні технології, проектну методику, інтерактивні технології, технологію формування творчої особистості, театральну педагогіку, технологію гуманізації педагогічної діяльності, трансформацію педагогічних ідей В. Сухомлинського в практику роботи різних навчальних закладів, розвиток критичного та креативного мислення, теорію ігрових технологій.

Використання інноваційних технологій підвищує інтенсивність навчання, розвиває творчі здібності. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Освітня технологія інтерактивного навчання в процесі підготовки вчителів – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають студента до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань. Ця технологія готує нове покоління, яке вміє спілкуватися, слухати та чути інших, міркувати. В її основу покладено ідеї творчої співпраці. При запровадженні цієї технології знання засвоюються краще, адже інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошук шляхів її вирішення.

Отже, риторичний потенціал майбутнього учителя стане запорукою його успішної та ефективної професійної реалізації.

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Торчинська Т. А., Гарачук Т. В.

УДПУ імені Павла Тичини, Україна

Духовне відродження українського народу неможливо уявити без животворного впливу рідної літератури на формування основ національної свідомості, адже література – один із активних чинників суспільного виховання.

Сформованість навичок самостійної роботи з книжкою є однією з передумов інтелектуального й духовного розвитку особистості, проблема розвитку читацької самостійності учнів початкової школи стала особливо актуальною в наш час.

Аналіз науково-методичної, навчальної та художньої літератури кінця XIX – початку XX століття дозволив зробити висновок, що проблеми виховного впливу художньої літератури на особистість школяра-читача набули в той час не лише педагогічного, але й соціального характеру: вони хвилювали не лише вітчизняних учених і методистів, а й прогресивних педагогів, письменників та громадських діячів. Вважаючи читання важливим засобом активізації пізнавальної діяльності учнів та джерелом їхнього духовного розвитку, вагомий внесок у розв'язання проблем формування читацької самостійності зробили І. Франко, Л. Українка, О. Пчілка, С. Русова, Т. Лубенець, М. Драгоманов та ін.

Учені-методисти розглядали літературу як скарбницю духовних надбань людства, порушували питання про необхідність керування домашнім читанням учнів, вважали за необхідне координувати зусилля сім'ї та школи з метою розвитку читацьких інтересів школярів. Багато основоположних думок тогочасної методики читання використовується під час організації позакласної роботи з книгою й тепер.

Особливої актуальності набула багатогранна творчість видатного українського вченого й педагога В. Сухомлинського, який у численних працях, звертаючи увагу на велику роль художньої літератури у формуванні особистості молодшого школяра, підходив до уроків позакласного читання не тільки із загальноосвітніх позицій, але й із пізнавальних та виховних. Особливо важливе значення, на думку вченого, має рівень підготовки вчителя до проведення уроків читання. Ввести кожного учня в світ книжки, виховати любов до неї, зробити книжку «провідною зіркою» в житті дитини зможе лише той учитель, у житті якого книжка теж займає важливе місце.

Залучити дитину до світу книг допоможуть уроки позакласного читання основне завдання яких – організувати цілеспрямоване самостійне читання учнями різноманітної навчальної

(художньої, науково-пізнавальної) літератури для дітей, поглибити знання, виховати любов до читання, розширити пізнавальні інтереси і нахили школярів.

Позакласне читання ґрунтується на знаннях і вміннях, здобутих учнями на уроках класного читання. Успіх позакласного читання залежить передусім від сформованості навичок читання вголос і про себе. Без цього виконати програмні вимоги до позакласного читання неможливо. Крім того, уроки класного читання розвивають у дітей таку якість, як свідомість читання, без чого не уявляється ефективна робота над вихованням активного читача. Нарешті, позакласне читання спирається певною мірою й на ту любов до книги, яка виховується в дітей під час роботи над художніми творами на уроках читання.

Однак уроки позакласного читання мають свої специфічні навчально-виховні цілі. Полягають вони в тому, щоб забезпечити систематичне ознайомлення з широким колом кращих книг для дітей; допомогти учням засвоїти загальні особливості та закономірності, за якими групуються книги й упорядковується їхня різноманітність; навчити дітей вільно й безпомилково знаходити необхідну книгу, визначати своє коло читання. Іншими словами, головне завдання уроків позакласного читання в початковій школі – виховання активних читачів шляхом розвитку читацької самостійності молодших школярів.

Цілеспрямоване навчання дітей правильної читацької діяльності й виховання в них доцільних читацьких звичок у процесі безпосереднього вивчення (сприймання) книг-об'єктів із доступного кола читання здійснюється спочатку під керівництвом учителя, потім – під його контролем і, нарешті, без учителя, за допомогою самих книг. Ця система читацької підготовки реалізується через проведення уроків позакласного читання і передбачає формування основ особистісної якості – читацької самостійності.

Читацька самостійність характеризується наявністю в читача мотивів, що змушують його звертатися до книг і системи знань, умінь, навичок, які дають йому можливість із найменшою затратою часу й сил реалізувати свої бажання у відповідності з суспільною й особистою необхідністю. Об'єктивним показником читацької самостійності школяра варто вважати стійку необхідність і здатність читати книги за усвідомленим вибором, із застосуванням у процесі читання всіх знань, умінь та навичок, якими він оволодів до спілкування з книгою.

Зовнішнім проявом мінімального рівня сформованості в читача будь-якого віку основ читацької самостійності (а значить, і типу правильної читацької діяльності) є знання широкого кола доступних книг і – як наслідок – інтерес до книг, здатність вибрати для себе книгу «до душі» й прочитати її з максимально можливим для нього освітньо-виховним ефектом, а також наявність у кожній галузі читання своїх читацьких переваг.

Отже, тип правильної читацької діяльності – це той механізм, який визначає органічність входження книги в життя читача, тому, якщо основи його закладені, він має тенденцію до необмеженого вдосконалення у процесі читання книг. Якщо ж під час молодші школярі оволодівають не типом правильної читацької діяльності, а лише її окремими аспектами, то як би добре не було поставлене навчання, воно не викличе в дітей інтересу до самостійного вибору й читання книг, і вплив книжкових багатств на особистість буде випадковим, незначним.

Чим складніша навчальна діяльність, якою повинні оволодіти діти, тим чіткіше повинен уявляти програму навчання вчитель. Сучасна методична наука пропонує розвивати читацьку самостійність молодших школярів, дотримуючись своєрідних етапів навчання. Етапи навчання школярів-читачів – це сходинки, якими діти оволодівають під час засвоєння призначеного для них кола книг, формування інтересу до їхнього читання, уміння в них орієнтуватися, бажання й звички до них звертатися. Ці етапи менше всього пов'язані з віком дітей, але безпосередньо залежать від рівня оволодіння технікою читання, вміння слухати, сприймати й відтворювати прочитане в своїй уяві. Звідси їх назва: підготовчий, початковий, основний, завершальний. Етапи розрізняються: а) завданнями й умовами навчання; б) структурою уроку; в) характером постановки й розв'язання навчальних ситуацій.

Провідну роль у вирішенні проблеми розвитку читацької самостійності молодших школярів відіграють два компоненти: 1) рівень підготовки вчителя до проведення уроків позакласного читання; 2) ефективність уроків позакласного читання як основної форми керівництва самостійним дитячим читанням. Перший компонент дидактичної моделі – підготовка вчителя до проведення уроків позакласного читання. Другий компонент – підвищення ефективності уроків позакласного читання – передбачає створення на цих уроках оптимальних психолого-педагогічних та методичних умов для розвитку читацької самостійності учнів.

Висока ефективність цієї системи досягається внаслідок врахування цілого ряду оптимальних психолого-педагогічних та методичних умов, серед яких особливо важливими виявилися такі:

- формування навичок читацької самостійності забезпечується, в першу чергу, цілеспрямованою діяльністю педагога, який головну мету кожного уроку позакласного читання вбачає у вихованні школярів-читачів, у розвитку їхніх навичок користування книжкою й орієнтації в книжковому «морі»;

- на кожному уроці позакласного читання учні вводяться в книжкове середовище, в такі ситуації та види творчої діяльності, які сприяють збудженню інтересу до книжки, розвивають навички користування нею, формують читацьку самостійність.

СЛОВНИКОВА РОБОТА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ)

Турбарова Н. К.

Університет Ушинського, Україна

Реформи, що відбулися у загальній освіті, торкнулися кожної її ланки, зумовивши зміну пріоритетів. В оновленому Державному стандарті початкової освіти провідним названо компетентністний підхід до навчання. У курсі «Літературне читання» він реалізується через формування читацької компетентності молодших школярів, яка є «базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей...» [3, с. 71]. Розвиток навичок читання не єдиний напрямок розвитку мовлення на уроках вивчення художньої літератури як мистецтва слова. В.О. Мартиненко зазначає: «Як і уроки української мови, уроки літературного читання сприяють розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності» [2, с. 52].

Значення словникової роботи в такому ключі значно зростає, бо вона є основою будь-якої мовленнєвої діяльності й обов'язковим компонентом уроку.

Питанню організації словникової роботи в школі приділяли багато уваги психологи, мовознавці та методисти (А. Богуш, Л. Варзацька, К. Пономарева, О. Леонт'єв, О. Лобчук, М. Львов, В.Мухіна, І. Синиця, Л. Соловець, Г. Ушакова та ін.). Проте особливого значення набуває саме прагматичний аспект проблеми, зокрема словникова робота на уроках літературного читання, матеріалом для якої виступають фразеологічні одиниці. У повсякденному житті й у процесі роботи з художніми текстами вчитель постійно стикається з цими культурно маркованими одиницями, бо вони є з одного боку – ментальним кодом, а з іншого – цінними компонентами тексту, що дозволяють створити потрібний стилістичний ефект, двоплановість.

Завдання дослідження: визначити форми словникової роботи, описати особливості її організації при опрацюванні фразеологічних одиниць.

Традиційно, у методиці розрізняють лексичну та словникову роботу. Так, під останньою Г.П. Коваль розуміє: «1) ознайомлення із лексичною системою мови; 2) удосконалення мовленнєвої практики...» [1, с. 63].

Словникова робота на уроці – це система роботи протягом усього уроку. По-перше, словникова робота проводиться до читання тексту з метою ознайомити учнів із новими словами, уточнити або розширити значення вже відомих. На цьому етапі важливою є попередня робота вчителя із художнім текстом і добір способів семантизації стійких виразів. По-друге, словникова робота проводиться під час поглибленого і структурного аналізу літературного твору на уроці. Виявляється вона на цьому етапі у виділенні опорних, логічно наголошених слів, роботі над засобами художньої виразності, лексико-стилістичному аналізі. По-третє, словникова робота проводиться під час переказу тексту. Цей вид вправ і є показником активного вживання нового виразу чи слова з уточненим значенням. По-четверте, слова і вирази опрацьовані у ході словникової роботи, можливо використати під час вправ на розчитування, вправ спрямованих на розвиток літературної творчості. Це створює передумови для переведення слова з пасивного словника в активний.

Однак, організовуючи цю роботу, слід враховувати особливості фразеологічних одиниць, а саме: розуміння фразеології в «широкому» і «вузькому» значенні; варіативність компонентного складу фразеологізмів; трансформації у структурно-семантичному плані одиниці, якщо вона введена в текст.

Під час проведення словникової роботи вчитель може вдаватися до різних прийомів семантизації – від найбільш простих – пояснення значення стійкого звороту через добір слів-синонімів, до – використання статті фразеологічного словника. Щодо останнього, хочемо зазначити, що роботу з лексикографічними працями, орієнтованими на потреби молодшого школяра, ускладнює декілька моментів: по-перше, більшість фразеологічних одиниць, які зустрічаються у текстах читанок, не мають тлумачення у цих міні-словниках; по-друге, тип таких словників не гніздовий, що значно утруднює роботу з ними, бо дитині, щоб знайти потрібне значення мовної одиниці, треба знати її узуальну форму.

При систематичній словниковій роботі вчитель досягне значного успіху, однак при цьому повинен пам'ятати: частотність уживання фразеологізмів з одного боку сприяє їх кращому запам'ятовуванню, а з іншого – нівелює образність, експресивність виразу.